

DUPKA GYÖRGY

A KOVÁCS VILMOS KULTUSZÁT ÉPÍTŐ PUBLIKÁCIÓK A KÁRPÁTALJA CÍMŰ FÜGGETLEN HETILAPBAN

(KÁRPÁTALJA, MISKOLC-UNGVÁR, 1990-1994)

*Pilátusok mutogatják
tisztá fehér kezük,
meggyónt szajhák madonna-szűz
pénzén él a persely,
haza-gyilkos janicsárok
verik honfi mellük,
munka után Setét Lajos
bakó pénzért versel.¹*

A 40 éve elhunyt Kovács Vilmos elfeledett verstöredékét a *Kárpátalja* c. hetilap böngészése közben találtam meg. Alatta egy mellékelt szövésminta-illusztráció, a költő szülőfalujának, Gátnak egy jellegzetes motívuma. A verspublikációhoz *m. t.* szignóval, azaz Mankovits Tamás, a lap főszerkesztője a következő kísérszöveget fűzte: „*Úgy gondolom, különös aktualitása van most Kovács Vilmos e verstöredékének, melyet tudásunk szerint eddig nem jelentettek meg (...). Köszönjük Kovács Évának, a költő jogutódjának és Kozma Endre² tanár úrnak, hogy a verstöredéket eljuttatták lapunkhoz.*”³

Mit kell tudni a miskolci *Kárpátaljáról*? A rendszerváltás alatt szépirodalmi és helytörténeti anyagot is közlő második független sajtótermék vidékünkön a *Kárpátalja*⁴, a KMKSZ kétheti lapja volt, amely 1990. április 30-án jelent meg először A/4-es formátumban, 12 oldalon, 5 ezer példányban.

A szerkesztőbizottság elnöke Fodó Sándor volt, főszerkesztője Mankovits Tamás (Miskolc). Az ungvári szerkesztők: Móricz Kálmán, Horváth Sándor,

Bornemissza Eszter, és e sorok írója, továbbá 1991-től Tárczy Andor. Külső munkatársak: Bagu Balázs, Simig Katalin, Szöllősy Tibor.

A lapot Miskolcon, Mankovits Tamás lakásán szerkesztették, az ottani városi nyomdában szedték és nyomtatták. Illegálisan, terjesztőink közreműködésével került a kárpátaljai olvasókhöz.

1992 márciusától már nem a KMKSZ lapja többé, függetlenné vált, közéleti és kulturális lapként határozta meg magát. 1993-1994 között (forráshiány miatt további kiadását felfüggesztették) havonta egyszer jelent meg, kárpátaljai szerkesztője ekkor Nagy Zoltán Mihály volt. Megjelenését négy éven át különböző alapítványok támogatták.

Nos, az irodalmáraink által szerkesztett sajtótermék több száma is kiemelten foglalkozott Kovács Vilmos kultuszépítésével. Említésre méltó a költő bátyja, Kovács Emil „*Kovács Vilmos szülőfalujában*” című terjedelmes dolgozata, aki a falu életrajzát ismertetve két neves személyiséget emel ki: „*Gát község szülöttje a határokon túl is ismert költő, Kovács Vilmos (1927-1977), valamint Cipolla Gizella operaénekesnő, a nemzetközi Glinka-díj nyertese.*”⁵

A lap egyik számában teljes terjedelemben közli a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség határozatát, arról, hogy „*Kovács Vilmos Irodalmi díjat alapít*”, amelynek célja, hogy „*méltó emléket állítson Kovács Vilmos (1927-1977) kárpátaljai magyar írónak, aki irodalmi munkásságával és közéleti tevékenységével elsők közt vállalta fel nyíltan és őszintén az 1944-ben újra kisebbségbe szakadt kétszázévezres kárpátaljai magyarság sorsproblémáit, – hogy hangsúlyozza a magyar irodalom határok fölötti egységét, oszthatatlanságát, – hogy a maga szerény eszközeivel hozzájáruljon az egyetemes magyar szellemi élet vérkeringésének kialakításához és fenntartásához, – hogy a díj odaítélésével felhívja a figyelmet azon irodalmárookra – éljenek bár az anyaországban, a környező országok kisebbségeiben vagy a diaszpórában –, akik a legtöbbet tettek és tesznek a kisebbségi irodalmak (így a kárpátaljai magyar irodalom) felemelkedéséért, az egyetemes magyar szellemi életbe történő bekapcsolódásukért.*”⁶ Szerintem 27 év távlatából érdemes azt is felidézni, hogy Kovács Vilmos szellemiségét kik is képviselték a kuratóriumban. Részt vett a munkájában Kovács Vilmosné (Budapest), Fodor András (Budapest), Kányádi Sándor (Kolozsvár), Dobos László (Pozsony), Tolnai Ottó (Újvidék), Gömöri György (Cambridge), továbbá Fodó Sándor, Balla D. Károly, Vári Fábíán László, Dalmay Árpád, Debreczeni Mihály, Szöllősy Tibor. Megjegyzem, hogy a kuratóri-

um a későbbiekben két irodalmárt részesített Kovács Vilmos Irodalmi Díjban, név szerint Nagy Zoltán Mihály író és M. Takács Lajos irodalomtörténészt. Az 1992 után bekövetkezett szervezeti „szakadás” miatt a továbbiakban már nem került sor a díj kiosztására.

A tudós Kovács Vilmost is a *Kárpátalja* néhány száma – az akkori lapokhoz viszonyítva - mutatta be először olvasóinak és folytatásban közölte a *Kárpátalja múltjáról és magyar földrajzi neveiről* című munkáját.⁷ A fentebb említett Kovács-hagyaték lelkiismeretes és szorgos gondozója, Kozma Endre a *Kovács Vilmos „üzenete” egy történelmi vitához* alcím alatt megfogalmazott, ma is időtálló fülszövegét teljes terjedelmében idézem: „*Immár 14 éve annak, hogy Kovács Vilmos elköltözött szülőföldjéről: először haza, az anyaországba, majd nem sokkal azután az életből: egyre több okkal reméljük, a halhatatlanságba. Ismert irodalmi hagyatékán kívül tudományos kutatásainak ezer oldalnyi kiadatlan kézírata maradt ránk. Egy nagyívű, monografikus alkotás alaposan kidolgozott részletei, amelyek az egyetemes magyar szellemiségnek másik kárpátaljai tartományát, a magyarságtudományt és magyarságismeretünket gazdagíthatták volna.*

Sokan érzik úgy, nem csupán Kárpátalja vidékén, hogy az író-költő, s ma már hozzátehetjük, a tudós Kovács Vilmos közöttünk él: vitázik, perel, tanít. Mái is van mondanivalója számunkra, nemcsak mai magunkról, hanem mai magunkat meghatározó múltunkról is. Ahhoz azonban, hogy valóban megszólalhasson, közzé kell tenni gondolatait.

Az itt olvasható fejtegetések egy nagyobb tanulmány kis részei, üzenet nyelvünk történetéről és történelmi kérdésekről, amelyek meg-megújuló időszerűségükkel foglalkoztatnak minket. Tanuljunk belőle nemcsak történelmet, hanem szemléletet is: tekintélyek helyett a tények alázatos tiszteletét, az előítéletekkel, saját és mások előítéleteivel, illúzióival szemben is könyörtelen leszámolás kényszerét, termékeny kételkedést és a logika mindenhatóságát – az igazság szeretetét.”⁸

Vidékünk múltjáról és a magyar földrajzi nevekről megfogalmazott szócikkei, illetve tudományosan alátámasztott fejtegetései: A történelmi „keresztshülőkről”, Laborc duka és a Laborc folyó, Ungvár és az Ung folyó, Néhány szó Gerényről, Izsnyéte és Arad, Munkács és Latorca, A Borzsa-Borsaváról. A földrajzi nevekről írt vitaanyagok egytől-egyig érdekesítő és olvasmányos fejtegetések, továbbgondolásra ösztönző, forrásértékű, a múltba mutató és ismeretterjesztő írások, amelyek maradandó élményt nyújtottak számomra, gazdagították szűkebb pátriámmal

kapcsolatos tudásomat. Kovács Vilmos tudományos tárgyú, mostanáig jó-részt kiadatlan írásainak gyűjteményét könyv alakban, két kötetben jelentette meg a KMKSZ Kiadó hat évvel később.⁹

A *Kárpátalja* 1990/16. számában képes beszámolót közölt az első Kovács Vilmos-emléktábla állításáról, amelyet a KMKSZ helyi alapszervezete és a Kovács Vilmos Kör fáradozásának köszönhetően helyeztek el a helyi művelődési otthon falán. Füzesi Magda „*A költő visszatér...*” című, az avatóünnepségről közölt cikkét a következő gondolattal indította: „*December 1-én, ha csak jelképesen is, de visszatért szülőfalujába, Gátra, Kovács Vilmos, Kárpátalja tragikus sorsú, és fájdalmasan korán elhunyt nagy költője...*”¹⁰ Szó szerint idézi Czébelly Lajost, a Gáti Középiskola magyartanárát, aki a Kovács Vilmos követőjéhez, az irodalombarátokhoz így szól: „*Nekünk van szükségünk Kovács Vilmosra, s nem neki miránk.*” A krónikás említést tesz többek között arról is, hogy az avatóünnepségen részt vettek a költő családtagjai és Budapesten élő özvegye is. Mások mellett emlékbeszédet tartott Dalmay Árpád, Balla D. Károly, Kerényi Gyula, akik hitet tettek a költő célkitűzései mellett. Kovács Vilmos *Verecke* című versét Fodor Géza, *Újra szülőfalumban* című költeményét Heé Gizella szavalta el. Füzesi Magda zárógondolata ma is aktuális: „*Hiszem, hogy örökre megmarad nemzete szeretetében. S talán mi is nehezebben állnánk a mindennapok küzdelmeit, ha nem őrizne bennünket végrendelete:*

*Uram, marad itt még néhány bolond,
s ha most felemelsz, mindőjük nevét
füledbe mondom.*

*Oszd fel közöttük poklunknak felét.
Homlokuk jeles, nyakukban kolomp.
S vigyázzunk rájuk ott a porondon.”*

(Kovács Vilmos: *Testamentum*)

JEGYZETEK:

¹ Kárpátalja, 1993. október 31. 2. o.

² Kozma Endre nyelvész, az 1980-as évek végén és a 90-es évek elején az UNE magyar Filológiai Tanszékének Budapestről érkezett vendégtanára volt, aki Kovács Éva támogatásával Kovács Vilmos hagyatékának egyik gondozója és sajtó alá történő rendezője, szerkesztője volt.

³ *Kárpátalja*, i.m. 2. o.

⁴ *Kárpátalja magyar személyi és intézményi adattára*, 60. o.

⁵ *Kárpátalja*, 1994. január 31. 4. o.

⁶ *Kárpátalja*, 1990. július, 5. sz. 2. o.

⁷ Lásd: *Kárpátalja*: 1991. május, 8. sz. 10-11. o., 1991. május, 9. sz. 10. o., 1991. június, 11. sz. 12. o., 1991. május, 12. sz. 10. o.

⁸ *Kárpátalja*, 1991. május, 8. sz. 10. o.

⁹ Kovács Vilmos: *Kik voltak...? Nyelv- és őstörténeti írások a honfoglaló magyarság kialakulásáról* I-II. kötet. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1997.

¹⁰ *Kárpátalja*, 1990. december 16. sz. 5. o.

